

poetih izvedel več ko iz priobčenih prevodov. Vzemimo dva primera. Prešeren je tukaj zastopan s tremi soneti, a tujec izve, da ima na razpolago tudi celotni ruski in nemški prevod. Župančič ima tukaj prevedenih sedem pesmi, povedano pa je tudi, da eksistirata o njem dve veliki monografiji, Tesnièreova francoska in italijanska Cronie, naveden je italijanski prevod njegove „Dume“. Ta bibliografija je tako skrbno sestavljena, da ji bo težko kaj očitati. Samo nekaj opazk! Samhabrovi „Preširenklänge“ pač v tako bibliografijo ne sodijo, ker je v njih Prešernov pesniški portret vseskozi falzificiran. Do — nezaslužene — slave so prišli v listi 100 najznamenitejših del iz svetovne literature, ki bi jih moral vsak izobraženec poznati, in ki jo je priobčil A. E. Schönbach v svoji nekdanji zelo razširjeni knjigi „Über Lesen und Bildung“. V to listo pa so prišli najbrž po priporočilu Gr. Kreka. — Pri Mažuraniću ni omenjen slovenski prevod „Smrti Smail-age“, čeprav je med najstarejšimi (1870). — Da je Jenko nekak „slovenski Heine“, je prvi zapisal J. Bezjak, dokaz pa se mu ni posrečil. Tudi ni Jenko nikoli dal natisniti „Naprej zastava Slave“, ampak „slave“, zato se prevod mora glasiti „En avant, drapeau de gloire“! — Cankar je preveden tudi v ruščino in finščino.

Samo oni, ki se je kedaj sam pečal s takim delom, vé, koliko truda tiči v njem in ga zato ne bo preostro sodil. Nekaj pa je, kar človeku greni veselje nad publikacijo: njena slabo prikrita tendenca, ki se razkazuje v uvodu. Precej obširen je (29 str.), a ni ravno obtežen s preciznim zgodovinskim znanjem, pač pa je ves prepojen z znano Cvijićevo „dinarsko teorijo“, ki je tukaj prenesena na kulturno polje, kjer naj motivira razne politične aspiracije in nacijsionalne pretenzije. Za zgodovino samo se briga Ibrovac prav tako malo kakor se je njega dni Cvijić. Mirno zapiše: „Mnogi prebivalci so se iz krajev, ki so jih zasedli Turki, umaknili v malo republiko Dubrovnik, kjer so se pridružili njenim diplomatom in trgovcem, pesnikom in znanstvenikom (str. 15).“ Zgodovina pa pozna sklep dubrovniškega senata, po katerem je bila pravoslavnim naselitev v Dubrovniku naravnost prepovedana! Pri Ibrovcu pa zveni stvar nekako tako, kakor da so šele ti priseljenci povzročili, da je Dubrovnik dosegel tako visoko stopnjo kulture! In enako zveni še marsikje drugje, samo da se nasprotje med realnostjo in fantaziranjem drugod ne dá tako jasno pokazati kakor tu.

J. A. Glonar.

Kronika

Simon Jenko

(Iz govora, ki ga je imel ob stoletnici njegovega rojstva dr. Dragotin Lončar v Mavčicah pri Kranju dne 18. avgusta 1935. leta.)

Kakor Prešerna, takó je tudi Simona Jenka dala iz svojega osrčja Gorénjska in ga enako zopet sprejela vase, ko so se dopolnili njegovi kratki dnevi. Zgodaj je postal duševno zrel za življenje in prav takó je zgodaj telesno zorel za smrt. Zavedal se je svoje veljave, ker mu vsa teža dneva ni mogla vzeti vere v pesniško poslanstvo. Tujina ga ni izneverila domačnosti, ki jo je osvojil kakor malokdo. Človek in priroda sta se pri njem zlivala v eno, ko je zajemal iz globine svojega ljudstva in iz slikovitosti svoje pokrajine. Zató so bile najboljše njegove pesmi preproste kakor vse, kar je velikega v človeku, ker le malost potrebuje umetničenja, da se uveljavi; bile so resnične kakor priroda, ki vedno izpreminja svoje oblike, a ostaja ista v svojem bistvu.

Kakor pesnik sam, takó tudi slovenski narod ob njegovem času ni užival jasnih dni. Razbiti v več dežel smo pogrešali svojih pravic v jeziku, omiki, gospodarstvu in pri vladanju. Tujec in njemu služeči domačin sta nam rezala kruh ter nas vzgajala k pokorščini in ponižnosti. In vendar bi moral nesamostojen, a zaveden narod nepretrgoma imeti pred očmi dvoje vzorov: združenje vseh svojih razkosanih udov v celoto in osvoboditev te celote od vsake vladavine, ki ne izvira iz lastne volje prizadetega ljudstva. Svoboda je največja zemeljska dobrina za vsak narod, ki se hoče vzdržati in napredovati. Biti na svoji zemlji sam svoj gospod — to je najvišja narodna zapoved, ker je naša prva, naravna dolžnost: varovanje samega sebe.

Simon Jenko nas je budil k pogumnosti kralja Sama, ki je v VII. stoletju združil v državno skupnost Čehe in Slovence. Zató sta ga mogočnost naših gorá in bistrost naših vodá navdajali z željo, da našemu rodu „naj volja tak krepka, ko tvoje goré, naj moč ti bo taka, ko tvojih je rek, ki trgajo jéz i potresa jo breg; al mirno — ponosno srcé naj ti bo, ko tvoje spomladi poljé je cvetnó!“ Zató nas je šaljivo označil z ljudsko prispodobo, da pri nas tujec hlače nosi, a mi hvalimo Boga, da so nam zanje dali krilo. In ali ni pravilno zadel takratnega našega nemškutarstva, ko je Ljubljano prekrstil v ričet? A v veličastni hvalnici, ki jo je imenoval „Molitev“, je prosil stvarnika: „Ti nam daj kreposti, da, kar sklene um, v djanji naš pogum skaže brez slabosti!“

Iz česa je sklepal in kakó je mislil Simon Jenko, da nam po njegovi smrti zasijejo jasni dnevi?

Ko so se Slovani začeli prebujati k zavednemu narodnemu življenju, so hoteli njih izobraženci, glavno po nemškem zgledu, maloštevilnost svojih narodov premagati s strnitvijo v en narod z enim jezikom, ki bi bil ruski ali neki umetni vseslovanski jezik. Pri nas na jugu se je v tem duhu prikazalo vzporedno gibanje, da bi se združili v jezikovno-narodno enoto Slovenci, Hrvatje, Srbi in Bolgari.

V vseh teh prizadevanjih je bilo veliko sanjarskega, neresničnega in nemogočega; kakaj Slovani smo se bili zgodovinsko razvili v več posameznih narodov: vsak s svojim književnim jezikom in s svojo omikanostjo, s svojimi potrebami in razmerami. Zató nismo niti vsi Slovani en narod, ki bi nastopal proti drugim enotno, niti nismo brez medsebojnih preprirov niti se ne more ta ali oni slovanski narod spojiti z drugim takó, da bi prenehal živeti zase, ampak med nami je v tem pogledu mogoča in po okolnostih položaja tudi potrebna zveza sorodnih narodov na osnovi enakopravnosti. To bi bil nov slovanski program, ki ga je označil Havliček, buditelj češkega naroda in mučenik za njegovo svobodo, z besedami, da je bolje ljubiti manj ljudi, a te korenito in iskreno, kakor pa vsakega malo. Razložek med starim in novim umevanjem slovanskega vprašanja bi bil v načelu naslednji:

Naši očetje so pojmovali slovanstvo v širini, ker jih je mamila zunanjost števila; mi, njih sinovi ga pojmujeemo v globini, ker nam je prvo notranja ubranost: duh in omika.

Naši očetje so podrejali posamezne slovanske narode neki slovanski enoti, ki so jo umetno ustvarjali v nasprotju z germanstvom in romanstvom; nam sinovom pomenijo stvarnost slovanski narodi, ki se po potrebi enakopravno družijo med seboj, da morejo trajno varovati in uspešno razvijati svoje posebnosti.

Stari nazor o slovanstvu je bil gosposki, ker se je opiral na plemstvo in meščanstvo, zato je bil nasproti malim slovanskim narodom nasilen in nasproti lastnemu ljudstvu izkoriščevalen; novi nazor je ljudski, ker postavlja v ospredje kmeta in delavca, ki sta miroljubna in ustvarjajoča.

Staro slovanstvo je imelo to zaslugo, da nas je zbudilo iz stoletnega mrtvila k zavesti; novemu slovanstvu pa pripada naloga, da izvede pravilno življenje, po katerem dobe vsi njegovi narodi in njih delovni stanovi kruha in svobode.

Naš pesniški prvak Prešeren se je od početka uprl sanjivosti v pojmovanju slovanstva sploh in južnega slovanstva posebej; prestop k drugi slovanski narodnosti je odklonil kot odpadništvo. Prav tako Simon Jenko ni bil samo pesnik nežnih človeških čustev in slikovitih prirodnih obrazov, ampak se je ukvarjal v svojih budnicah tudi s slovanskim vprašanjem, ki je od njega pričakoval rešitve za slovenstvo.

V „Zdravljici“ je želel obstanka vsem slovanskim narodom, pa tudi drugim in celo Nemcem, s čimer se je postavil na splošno človeško stališče kakor Prešeren, a južne Slovane je posebej budil k složnosti z besedami: „Kar je, bratje, vas od Balkana do Triglava, vsi edini ene majke sini, ena vam je očetnjava, ena misel naj vas vlada od Trsta do Carigrada“. Tako je postal med nami načelni glasnik južnega slovanstva v dobi, ko smo Slovenci napravljali prve korake v javnost in nam je pomenila Avstrija neprestopen okvir državnega izživljanja.

Ako je pa dejal Jenkov življenjepisec Fr. Levec, da ni presojal javnih vprašanj z mehkim čustvom, ampak s hladnim razumom, moramo odgovoriti, da ni bila ta trditev pravilna. Razbitost in izpostavljenost slovenskega ozemlja, pritisk nemštva, italijanstva in madjarstva, nezadostno znanje o resničnih razmerah slovanstva: vse to je zavajalo naše najboljše izobražence v nestvarno čustvenost. Med njimi je bil tudi Simon Jenko, ki je pričakoval rešitve za slovanstvo od ruske države in bil zato n. pr. nasprotnik poljskega gibanja. Bodočnost slovanstva je snoval na nekem krvavem preobratu, ko napoči „dan slovanski“, da se mašujemo nad svojimi sovražniki in razpnemo na njih grobovih zastavo nove svobode.

Izraz takšnega mišljenja je bila tudi njegova pesniška želja, da bi bil pokopan na visoki Tatri v Slovaški, kjer se je bil začel ta nauk o vseslovanstvu, češ, „tam moj duh bo gledal na vse štiri strani, dokler bela zora dneva ne oznani“. Enako vsebino je dal svoji koračnici „Naprej“, ki je neprimerno postala slovenska himna, kjer je precenjeval naš narodni značaj in položaj, kar se je posebno očitno pokazalo ob koncu svetovne vojne, ko nismo mogli toliko tednov služiti sebi, kolikor smo prej let krvaveli za tujca proti sebi.

Pri tem ni bilo vprašanja o večji ali manjši bojevitosti Jenkovega prepričanja, ampak na dnevnem redu je bilo napačno ali pravilno pojmovanje slovanske misli. Prišel je krvavi preobrat, ki je osnoval tri nove slovanske države (Češko-Slovaško, Jugoslavijo, Poljsko); toda to se ni zgodilo samo s slovansko ali rusko pomočjo, nasprotno: staro umevanje ruske vloge v slovanstvu je doživelo polom. Za nas Slovence je prinesel ta krvavi preobrat nepopoln oddih, ker nas je na drugi strani zaslužnil še huje, ko je odtrgal našemu malemu narodu tretjino udov od skupne vladavine. Tako je nastal položaj, da potrebujemo danes bolj kot kdaj kruha in svobode. Pre-

teklost in sedanost narekuje slovenskemu narodu ravnanje, da se otrese sanj in zablod ter pogleda resnici v obraz z jasno mislijo in z vztrajnim delom.

Monopol šolskih knjig

V polemiki glede izdaje šolskih knjig sta pri nas nastala dva izrazito nasprotna si tabora: eden za monopolizacijo, drugi za svobodo založništva. Nedvomno ima vsako teh stališč zase svoje dobre strani, ima pa tudi slabe. Resnica je menda nekje v sredini.

Kdor pozna šolsko prakso, pozna mizerijo, ki jo povzroča pomanjkanje šolskih knjig. Ves pouk trpi od tega. Marsikateri učenec zaostane samo radi tega, ker nima učnih knjig. Edini vzrok temu pomanjkanju so pa visoke cene! Večina učencev si knjig nikakor ne more kupiti. Šole pa pri teh cenah prav tako ne mnogo. Zadostnih podpornih zalog si šole ne morejo omisliti niti s postopno nabavo, ker se knjige prenatraglo menjajo. Ali ni to ironija, da stanejo knjige za odrasle (pri književnih družbah) po 5 Din, otroci jih pa morajo plačevati večinoma po 30—50 Din ali še več? Ne vem, če je še kje drugod tako kričeče nesorazmerje v knjižnih cenah. Države Kentucky, Florida in Alabama dajejo učencem knjige celo zastonj, da ne govorim o državah s socializiranim gospodarstvom. Visoke cene so pa nujna posledica konkurence in rizika, ki je z njo v zvezi.

Ravno radi teh visokih cen je tudi zamenjava šolskih knjig pri nas tako težko izvedljiva. Šolske knjige se hitro — vedno hitreje — preživljajo radi napredka pedagogike, znanstva in grafike. Če hoče šolstvo ostati na višku, mora vsak tak napredek sproti upoštevati. A kako naj to stori, če vsaka zamenjava knjig pri teh cenah pomeni skoraj katastrofo? Tako capljamo vedno za drugimi naprednimi narodi. — Dejstvo je tudi, da imajo šolske knjige zelo kratko „fizično“ življenje. Čez dve leti je knjiga navadno že raztrgana, ali vsaj tako umazana, da učenec nima nobenega veselja z njo; to pa na učenje slabo vpliva.

Cene šolskim knjigam se morajo pri nas znižati! To pa gre samo z organiziranjem proizvodnje in prodaje, z monopolizacijo. Zakaj bi tudi šolske knjige ne bile po 5 Din?

Verjetno je res, da vodijo kroge, ki se zavzemajo za monopolizacijo, deloma tudi drugi motivi; tako n. pr. težnja po čim hitrejši narodni asimilaciji. Toda radi takih željic ne kaže odklanjati principa. Princip sam je treba obdržati, preprečiti pa zlorabo. Pred vsem je treba ločiti med monopolizacijo in unifikacijo. Monopolizacija ne involvira unifikacije!

Tendenca za unifikacijo šolskih knjig pri nas res obstoja; pri Začetnicah je prišla že v absurd. Dočim v drugih, naprednih državah izdajajo posebne Začetnice celo za posamezna mesta (Hamburger Fibel, Leipziger Fibel i. dr.), da napravijo otroku prvi stik z učenostjo čim bolj domač, gremo pri nas od pokrajinskih Začetnic celo k vsedržavnim Začetnicam. Pa pri tej heterogenosti! Princip domorodnosti pri pouku je star, kakor je stara pedagogika. Temelji na psihičnem dejstvu, da privzema človek nova spoznanja le, če se navežejo na trdna obstoječa; in na vzgojno dejstvo, da dobi človek trdna tla pod nogami (v duševnem smislu) le tedaj, če je na realna tla (dom, bližnja in daljna okolica) navezan z obsežnim spoznavanjem in globokim čustvovanjem. Princip domorodnosti ne velja samo za Začetnice, temveč — zajemajoč vedno širše kroge — za ves pouk, za vse šolske stopnje. Zato mora biti šolstvo decentralizirano. Anglija n. pr. ta princip že od nekdaj izvaja.

Zdaj, ko se pri nas uvaja decentralizacija, se mora decentralizirati tudi šolstvo. Kompetenco za določanje šolskih knjig je treba prenesti na banovine. Šolske knjige naj postanejo banovinski monopol.

V naslednjem si dovoljujem podati malo detajlnejši predlog za organizacijo izdajanja učnih knjig.

Pri prosvetnem oddelku banske uprave bi naj za vsako vrsto šolstva obstojala komisija iz 10 članov; 5 jih imenuje oblast, 5 organizacija dotičnega učiteljstva. Število 10 je na videz veliko; pa je prej premajhno! Pri svobodni izdaji učnih knjig, kakor obstoji sedaj, odloča o sprejemu za posamezne šole takorekoč vsak posamezni učitelj, torej kar najširši forum. Po predlagani ureditvi bi pa gros učiteljstva ne imel neposrednega vpliva na uvajanje knjig v šole, ker bi morale šole kratkomalo sprejeti predpisane knjige; zato pa mora biti instanca, ki knjige predpisuje, čim najbolj objektivna. Objektivnost pa je zajamčena pri čim večjem številu; tukaj osebne simpatije in zveze ne morejo mnogo vplivati. Politični vplivi pa so reducirani s tem, da komisije ne imenuje samo oblast, ki je pri nas navadno res politična, temveč tudi organizacija, ki ni politična.

Vposlan rokopis pregleda vsak član komisije in pismeno poroča o njem. Po potrebi se komisija sestaja in odloča o sprejemu oz. zavrnitvi predloženih rokopisov. Ta komisija ni posvetovalni, temveč odločilni organ prosvetne uprave v tej zadevi. Člani komisije bi seveda za svoje delo morali dobiti primerne nagrade.

Odobreno delo založi banska uprava, tiska ga pa v lastni tiskarni, ali ga pa izroči v tisk privatni tiskarni. V zadnjem primeru bi pač morala menjavati in ne favorizirati ene same tiskarne ali skupine tiskarn; to bi se lahko uredilo v sporazumu z obrtno industrijsko zbornico.

Banovine, ki so sorodne po svoji strukturi, bi seveda morale imeti možnost, da uredijo zadevo s šolskimi knjigami vzajemno. S tem se produkcijski stroški še bolj znižajo. Slovenija za kako združitev seveda ne prihaja v poštev. Pač pa je možno, da slovenski avtorji ponudijo prevode svojih del drugim banovinam in obratno; pri nekaterih knjigah za višje šolske stopnje to gre.

S tako rešitvijo bi se ugodilo pravzaprav vsem upravičenim zahtevam:

1.) Šolske knjige bi bile zelo poceni, ker bi se delalo z visokimi nakladami brez vsakega rizika. Tako bi imel vsak učenec svojo knjigo.

2.) Kakor hitro bi komisija dobila v roke delo, ki bistveno nadkriljuje uvedeno knjigo za dotični predmet, jo lahko brez skrbi izmenja; učenci in šole si jih z majhnimi stroški nabavijo. Tako bi bile šolske knjige vedno na višku.

3.) Obstojala bi garancija, da se izbirajo šolske knjige po stvarnih, a ne po strankarskih in osebnih vidikih.

4.) Tiskarne bi imele siguren in boljši dobiček. Tiskala bi se vedno velika naklada, ki bi se tudi gotovo prodala, in banovina bi bila točen plačnik. Posla bi imele tiskarne s tiskom šolskih knjig v celoti mnogo več nego sedaj.

5.) Avtor bi lahko dobil precej večjo nagrado. Deloma zato, ker bi bila naklada večja, deloma, ker je prodaja sigurna in deloma, ker bi banovini kot založnici ne bilo treba skrbeti za dobiček. Danes je pa slovenski avtor Revček Andrejček med avtorji.

6.) Slednjič imajo enotne knjige za vso Slovenijo tudi to prednost, da učenec nima tolikih težav, če se preseli na drugo šolo.

A. Osterc.